

Duální smyslové postižení - hluchoslepota

Vymezení pojmu hluchoslepota

„Hluchoslepota je jedinečné postižení, které je způsobeno různorodými kombinacemi sluchového a zrakového postižení. Způsobuje potíže při komunikaci a sociální a funkční interakci a zabraňuje plnohodnotnému zapojení do společnosti.“

(Evropská unie hluchoslepých (EDBU), Dánsko, 2003)

- existuje mnoho různých pohledů a názorů na vymezení pojmu hluchoslepota – téměř vždy jsou ovlivněny účelem, za kterým byly vytvořeny

Nutné zohlednit:

- **funkční vztah k prostředí**
- **možnost komunikace**
- **získávání informací**

Klasifikace hluchoslepoty podle období vzniku postižení

- osoby se současným postižením zraku a sluchu od narození
- osoby s postižením sluchu od narození a získanou zrakovou vadou
- osoby s postižením zraku od narození a získanou sluchovou vadou
- osoby se získanou sluchovou i zrakovou vadou

Klasifikace hluchoslepoty podle míry postižení

- zcela hluchoslepé – s úplnou hluchotou a slepotou
- hluchoslepé s úplnou hluchotou a slabozrakostí
- hluchoslepé s nedoslýchavostí a úplnou slepotou
- hluchoslepé s nedoslýchavostí a slabozrakostí

Vybrané příčiny vzniku hluchoslepoty:

- **Biologická nezralost** – předčasné porody, nízká porodní váha – nižší než 1500g
- **Kongenitální rubeola** – virové onemocnění – transplacentární infekce plodu v 1. trimestru
- **Záněty mozkových plen a mozkových tkání**
- **Syndrom Usher** - hereditární choroba, projevuje se ztrátou sluchu v důsledku odumírání buněk Cortiho orgánu a progredující poruchou zraku způsobenou pigmentovou degenerací sítnice
- **Asociace CHARGE** – skupina vrozených malformací
 - C – colobom, poškození duhovky,
 - H – heart defects, srdeční abnormality,
 - A – atresia choanae – vrozená neprůchodnost nosního otvoru,
 - R – retardation – fyzická či mentální retardace,
 - G – genital hypoplasia – nedostatečný vývoj genitálií,
 - E – ear deformities – postižení sluchu různého stupně, které se vyskytuje až v 85 %

Hluchoslepotá zapřičiňuje měnící se potřeby v následujících aktivitách:

- při interakci a komunikaci » pasivita, apatie, stereotypní chování
- obtížná edukace u jedinců s vrozenou HS
- při prostorové orientaci a samostatném pohybu
- při každodenních činnostech (dále např. při sebeobsluze, při čtení a psaní)

Specifika péče o děti s vrozenou HS

- různé typy vad – 100% individuální přístup

- chybí nápodoba – nutné záměrné učení
- zdravotní problémy – častá hospitalizace, důsledek » psychomotorický vývoj opožděn
- nutný častý taktilní kontakt
- rozvoj smyslového vnímání – chuť, čich
- rozvoj hrubé a jemné motoriky
- rozvoj samostatnosti, chuti poznávat a komunikovat – **předmětná komunikace**

Komunikační systémy hluchoslepých - jsou velmi variabilní, jejich aktuální výběr je ovlivněn především:

1. charakterem (hloubkou a strukturou) zrakového a sluchového postižení
2. dobou, kdy k postižení došlo
3. dalším přidruženým postižením
4. včasností a adekvátností výchovné a vzdělávací péče
5. celkovou úrovní psychického, biologického a sociálního vývoje

Volba komunikačního módu u HS - je vždy podmíněna aktuálním stavem kontaktních smyslů a podle dominantního analyzátoru, který se primárně podílí na dorozumívání

1. auditivní

- orální řeč

2. vizuální

- písmo, odezírání, prstová abeceda
- znakový jazyk, znakový jazyk
- modifikovaný znakový jazyk

3. taktilní

- Braillovo bodové písmo, Lormova abeceda,
- doteková prstová abeceda, daktylografie
- taktilní znakový jazyk

Modifikovaný znakový jazyk

- jedná se o transformaci ZJ neslyšících
- dorozumívání modifikovanou formou znakového jazyka nevyžaduje neustálý fyzický kontakt ruky nebo rukou, komunikující mohou využívat zbytky zraku

Doporučení pro komunikaci a tlumočení

- pozice jednotlivých účastníků konverzace by měla být frontální (naproti sobě)
- vzdálenost mezi komunikujícími musí být limitována stupněm zrakového postižení

Braillovo bodové písmo

- reliéfní písmo vytvořené kombinací šesti bodů seřazených do obdélníku, který se skládá ze dvou třibodových sloupců

Lormova abeceda

- každému písmenu odpovídá část prstu nebo dlaně a jejich artikulace je vyjadřována diferencovaným tlakem
- umístění jednotlivých hlásek na dlani a jednoduchý způsob vpisování do dlaně odpovídá gramatice českého jazyka

Doporučení pro komunikaci a tlumočení

- doteky vyjadřující písmena českého jazyka a diakritická znaménka jsou umísťovány na dlaň pravé nebo levé ruky, která má mírně roztažené a napjaté prsty
- doteky jsou nejčastěji artikulovány ukazováčkem

Doteková prstová abeceda

- umožňuje vnímat jednotlivé fonémy mluveného jazyka prostřednictvím vzájemného kontaktu komunikujících
- obvykle je jednoruční PA artikulována přímo do dlaně hluchoslepého, příp. HS položí své ruce kolem ruky artikulujícího a identifikuje jednotlivé znaky na jeho ruce

Doporučení pro komunikaci a tlumočení

- každý znak je nutno provádět zřetelně
- nedoporučuje se příliš rychlé tempo, je nezbytné dodržovat návaznost mezi jednotlivými ukazovanými písmeny
- při tvoření vět je třeba mezi slovy dělat menší pauzy

Daktylografie

- je vpisování obrysů velkých písmen do dlaně
- umožňuje hluchoslepému vnímat grafickou formu mluveného jazyka prostřednictvím hmatu

Doporučení pro komunikaci a tlumočení

- užívání předpokládá schopnost poznávat a rozlišovat grafémy mluveného jazyka, skládat je do slov a přiřazovat k nim správný význam
- při konverzaci je preferováno lineární (vedle sebe) postavení (zabraňuje se jejich zrcadlovému zkreslení)
- při vpisování grafémů se musí oddělit slova prostřednictvím mezer, čárky mezi větnými členy a větami v souvětí se zpravidla nepoužívají

- věty je třeba zřetelně zakončit interpunkčními symboly
- syntéza vpisovaných grafémů do slov je velmi náročná na soustředění

Taktilní znakový jazyk

- je variantou znakového jazyka neslyšících
- je založen na vzájemném kontaktu jedné nebo obou rukou osob, které spolu komunikují, tzv. znakování „ruku v ruce“

Doporučení pro komunikaci a tlumočení

- komunikace osob s hluchoslepotou probíhá nejčastěji ve dvou základních pozicích – frontální, lineární/paralelní
- při dorozumívání TZJ je důležitá zpětná vazba, jejíž hlavní funkcí je udržování komunikačního kontaktu a potvrzování porozumění obsahu sdělení
- pohyb ruky/rukou je při artikulaci znaků v TZJ kratší než ve ZJ neslyšících – artikulační prostor je výrazně menší

Komplikace, které mohou nastat při tlumočení TZJ (frontální poloha):

- tělo je vychýlené do nepřírozené polohy, paže se rychle unaví
- nastává problém se vzájemným přiměřeným postavením pokrčených nohou
- dochází k zásahu do intimnějšího prostoru obou osob - přidružuje se vnímání čichových a tepelných podnětů (zvláště nepříjemně může působit pot, apod.)
- situace běžného života neumožňují, aby dvě osoby seděly naproti sobě ve vzdálenosti vhodná ke znakování ruku v ruce (např. u stolu, v dopravních prostředcích, na přednáškách apod.)

(Langrová, 1998)

Výhody užívání TZJ hluchoslepými (lineární/paralelní poloha):

- lze komunikovat i v případě, kdy jedna ruka hluchoslepečého je zaměstnána dlouhou či krátkou bílou holí
- při identifikaci neznámého předmětu je možné, aby byl HS současně v kontaktu s daným předmětem a zároveň od svého partnera získával jeho popis
- HS má možnost kdykoliv přerušit partnera, dát volnou rukou najevo zpětnou vazbu

(Langrová, 1998)

Možnosti poskytování tlumočnických služeb pro HS v současné době v ČR:

- tlumočnické služby jsou pro jedince s HS v ČR zajišťovány v rámci **zákona č. 108/2006 o sociálních službách**
- obvykle jsou služby nabízeny organizacemi pro HS – LORM, VIA, Klub přátel červenobílé hole, příp. CZTN v Praze
- služby jsou poskytovány především pracovníky organizací zajišťujících péči o HS – ti plní především roli osobních asistentů a průvodců, role tlumočnicka tedy mnohdy není od náplně těchto činností striktně oddělena

Vybrané zásady tlumočení při poskytování tlumočnických služeb osobám s hluchoslepotou:

- *Tlumočnick v průběhu tlumočené situace nepřevádí pouze akustické informace, součástí tlumočení pro osobu s hluchoslepotou je nutné sdělovat i informace vizuálního charakteru (př. popis místnosti či osob, charakteristika tlumočené situace – kdo právě hovoří apod.)*

- *Tlumočník se musí před samotným tlumočením podrobně seznámit s typem a stupněm postižení uživatele – tlumočník respektuje a používá uživatelem preferovaný komunikační systém.*
- *Tlumočník zohledňuje prostorové uspořádání v průběhu tlumočené situace (jedná se především o udržení vzdálenosti komunikujících osob, zajištění vhodného osvětlení apod.)*
- *Tlumočník respektuje specifické požadavky klienta na oblečení tlumočnicka (př. jednoduché kontrastní oblečení, rolák apod.)*
- *Tlumočník se v průběhu tlumočené situace nevzdaluje bez předchozího upozornění, neotáčí se, nepřerušuje kontakt s klientem.*
- *Tlumočník volí volnější tempo v průběhu tlumočení v případě, že to hluchoslepý klient vyžaduje. V případě, že tlumočník sděluje informace pomalejším tempem, nevynechává v průběhu tlumočení potřebné přestávky.*

atd.